

UNUTRAŠNOST FRANJEVAČKE CRKVE U ZAGREBU

se legitimnim nasljednicima onoga reda koji je zamislio Sv. Franjo. Konventualci su nešto umjerenija struja franjevaštva, koja se počela diferencirati još u XIII. st. a konačno se odvojila od Male braće krajem XV. st. Do razgraničenja samostana u kojima su dotada živjeli zajedno, došlo je u našim krajevima poč. XVI. st. Nose habit i kukuljicu crne boje. Kapucini se odvajaju 1528. a cilj im je strogo održavanje pravila reda. Nose habit i

FRANJEVCI, ljekarna Male braće u Dubrovniku

kukuljicu (bez oplećka) smeđe boje te bradu. — Drugi red (klarise), osn. 1213, namijenjen je ženskim osobama koje žele živjeti u samostanima. Žive u strogoj klauzuri i nose odijelo smeđe boje. — Treći je red namijenjen svima koji ostaju u svojem zvanju ili obitelji, ali žele provoditi u život bitna načela franjevaštva. Neki, koji nisu bili oženjeni, počeli su se udruživati i živjeti kao pustinjaci te su se sred. XV. st. ustrojili kao pravi i od crkve odobreni red; žive u samostanima, a nazvani su Treći samostanski red (trećoreci).

Franjevci su u Hrvatsku došli još za života Sv. Franje, te je već 1217. osnovana provincija Ultramarina, a 1232. spominje se Hrvatska provincija Sv. Serafina, kojoj pripadaju svi samostani u J Hrvatskoj, dok oni u Slavoniji pripadaju Ugarskoj provinciji. Krajem XIII. st. osniva se posebna Bosanska provincija, dok su u primorju dvije provincije, Dalmatinska i Dubrovačka. God. 1661. osnovana je Hrvatska provincija za bansku Hrvatsku, a 1735. nastaje na kopnenome dijelu sr. Dalmacije Splitska provincija. Premda su franjevci već sred. XIII. st. u gotovo svim primorskim gradovima, isprva grade jednostavne nastambe ili žive u običnim kućama tako da njihovi očuvani samostani potječu tek iz poč. XIV. st. God. 1272. Dalmatinska provincija ima 4 kustodije s 22 samostana, a 1340. već 30 samostana: Skadar, Ulcinj, Bar, Kotor, Dubrovnik, Daksa, Korčula, Split, Trogir, Šibenik, Skradin, Bribir, Zadar, Pag, Ugljan, Pašman, Ponovi, Rab, Krk, Cres, Senj, Modruš, Pula, Poreč, Piran, Kopar, Buje, Milje, Trst.

U XIV. i XV. st. osniva se na tome području niz novih samostana: Rijeka dubrovačka, Slano, Ston, Cavtat, Pridvorje, Lopud, Orebić, Badija, Makarska, Hvar, Zaostrog, Karin, Visovac, Nerezine, Kapor, Košljun, Trsat i još neki manji. Krajem XVII. i u XVIII. st. gradi se niz samostana u zaleđu sr. Dalmacije (Splitska provincija): Karin, Šibenik (Sveti Lovro), Knin, Sinj, Split (Dobri), Omiš, Imotski, Živogošće, Sumartin. U samostanima izgrađenim u doba baroka kulastr je rjeđe upotrijebljen, a samostani imaju jedno ili dva krila povezana s vrtom i gospodarskim kompleksom. — U panonskome dijelu Hrvatske bile su krajem XIII. st. dvije kustodije s 12 samostana: Zagreb, Zemun, Varaždin, Požega, Ilok, Koprivnica, Našice, Kloštar Ivanić, Šarengrad. Za vrijeme Turaka ti su samostani, osim Zagreba i Varaždina, zatvoreni; neki su od njih ponovno otvoreni u XVII. st., a izgrađeni su i novi: Sveti Leonard u Kotarima, Jastrebarsko, Samobor, Karlovac, Klanjec, Krapina, Čakovec, Kloštar Ivanić, Kostajnica, Slavonski Brod, Virovitica, Bjelovar, Križevci, Cernik i još neki manji. Samostani u kontinentalnoj Hrvatskoj, nastali u XIII. i XIV. st., bili su građeni u gotičkome stilu, ali se od njih očuvalo tek nekoliko crkava i to djelomice (Zagreb, Ivanić, Ilok), dok su samostani nastali u XVIII. st. odreda građeni u baroknome stilu, s velikim crkvama i prostranim kulastrima, te su prava remek-djela barokne arhitekture s isto tako vrijednim slikama i kipovima u njima. Razdvajanjem poč. XVI. st. konventualci su ostali u samostanima u Splitu (Sv. Frane), Šibeniku (Sv. Frane), Visu, Bribiru, Krku, Rabu, Cresu, Puli, Poreču, dok su ostali samostani pripali Maloj braći. U XX. st. konventualci su se proširili i u kontinentalni dio Hrvatske.

Kapucini su u Hrvatsku došli poč. XVII. st. iz Venecije i Štajerske, te grade niz samostana, uglavnom u gradovima: Rijeci 1610, Zagrebu 1618, Herceg-Novom 1688, Varaždinu 1701, Osijeku 1703, Karlobagu 1710, Zemunu 1724, Gospiću 1716, Zadru 1732, Senju, Krapini. Budući da im je glavna djelatnost propovijedanje, gradili su relativno velike crkve i kraj njih skromne samostane. Reformom Josipa II. mnogi su samostani ukinuti. — Samostanski su trećoreci-glagoljaši kao eremiti prisutni u Dalmaciji već sred. XIII. st.; sred. XV. st. naglo se razvijaju i grade niz samostana uglavnom na otočićima, morskim tjesnacima ili u blizini gradova na području od Šibenika do Kopra. Samostane osnivaju u Zadru (Sveti Ivan) 1432, Zaglavu na Dugome otoku 1454, otočiću Galovcu pred Zadrom 1448, Luci na Prviću 1463, Osoru (Bijar) 1465, Porozini 1465, Kopru 1467, Glavotoku 1468, Martinšćici na Cresu 1479, Rabu 1479, Poratu na Krku 1480, Sustjepanu kraj Pirovca 1511, Božjem Polju, Novigradu. U XX. st. raširili su se i u kontinentalnome dijelu Hrvatske. Budući da su samostani izvan naselja, a redovnici su brojni i bave se zemljoradnjom, grade relativno male crkve i kraj njih velike samostane. U bogoslužju i administraciji upotrebljavaju glagoljicu pa su popularno nazivani glagoljašima.